

Ronde 2

Evelien Gheeraert & Lieve Van Severen
Odisee Hogeschool
Contact: evelien.gheeraert@odisee.be
lieve.vanseveren@odisee.be

‘Kaatje Klank’: longitudinaal onderzoek naar (voorbereidende) technische lees- en spelvaardigheden

1. Inleiding

Het leesvaardigheidsniveau van de Vlaamse leerlingen daalt. Inzetten op kwaliteitsvol leesonderwijs is meer dan ooit een must. Dit onderzoeksproject focust op technisch

lezen, een van de fundamentele componenten van lezen. De basis voor de technische leesstart wordt al in de kleuterschool (groep 1 en groep 2) gelegd, nog voor de start van het formele leesonderwijs in het eerste leerjaar (groep 3) (Geudens e.a. 2021; Geudens e.a. 2022).

Binnen het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoeksproject ‘Klank-Klaar voor de leesstart’ (2019-2022) en het vervolgotraject ‘Kaatje Klank in het eerste leerjaar’ (2022-2024) werd de *evidence-informed* methode ‘Kaatje Klank’ met bijhorend professionaliseringstraject ontwikkeld om in een doorgaande leerlijn van in de eerste kleuterklas tot in het eerste leerjaar in te zetten op (voorbereidend) technisch lezen (Algoet & Van Severen 2022; 2023; Van Severen e.a. 2024). In de kleuterschool wordt op een speelse en systematische manier gewerkt aan belangrijke voorspellers van het latere technisch lezen: klankbewustzijn, actieve letterkennis en *invented* spelling (Sunde e.a. 2019). Het professionaliseringstraject van het eerste leerjaar ondersteunt de leerkrachten bij het vormgeven van effectief en efficiënt aanvankelijk lees- en schrijfonderwijs.

Bij de uitwerking van ‘Kaatje Klank’ werd rekening gehouden met de meest recente wetenschappelijke inzichten op het vlak van (voorbereidend) leesonderwijs (Geudens e.a. 2021; Geudens e.a. 2022; Leerpunt 2024). Zo is er onder andere aandacht voor het alzijdig verkennen van klank en letter en voor de klankverschillen tussen het Nederlands en de thuistalen van de kinderen. Er is gezorgd voor een stapsgewijze opbouw met veel herhalingskansen. De leerkracht geeft expliciete instructie en begeleidt intensief. Kinderen met meer nood aan ondersteuning krijgen extra kansen door (*p*)*reteaching*. Omdat eerder interventieonderzoek wees op het positieve effect van het stimuleren van klankbewustzijn, gecombineerd met letters en (*invented*) spelling (Geudens e.a. 2022; Stalenga e.a. 2024), werd deze keuze ook bewust in ‘Kaatje Klank’ gemaakt.

2. Longitudinaal onderzoek

Aan deze projecten was een onderzoekluik gekoppeld, in samenwerking met prof. Van den Broeck en dr. Eva Staels (VUB).

267 kinderen van acht scholen in Brussel en Oost-Vlaanderen namen deel aan het onderzoek. Deze kinderen werden in twee groepen verdeeld. Beide groepen werden gematcht, zodat elke groep een gelijkaardig percentage SES-kinderen had. De interventiegroep (kinderen van vijf scholen) kreeg de interventie ‘Kaatje Klank’: het gebruik van de methode en de bijhorende professionalisering in de kleuterklas, in combinatie met het professionaliseringstraject in het eerste leerjaar. Binnen de controlegroep (kinderen van drie scholen) werd op een schooleigen manier aan (voorbereidend) technisch lezen gewerkt.

Met dit onderzoek werd nagegaan wat het effect is van de interventie ‘Kaatje Klank’ op het klankbewustzijn, de actieve letterkennis, de technische leesvaardigheid en de spellingvaardigheid. Daarnaast werd onderzocht of klankbewustzijn een causale rol speelt bij de ontwikkeling van letterkennis of eerder een epifenomeen van alfabetische kennis is.

Gedurende drie opeenvolgende schooljaren werden de kinderen uit beide groepen getest in respectievelijk de tweede kleuterklas, de derde kleuterklas en het eerste leerjaar. Per schooljaar vonden drie meetmomenten plaats. Bij alle testmomenten (negen in totaal) werden het klankbewustzijn en de actieve letterkennis in kaart gebracht. Aan het einde van de derde kleuterklas en in het eerste leerjaar werd een test (*invented*) spelling afgenomen. Bij de drie meetmomenten in het eerste leerjaar werd de technische leesvaardigheid van (pseudo)woorden getest.

Het opzet van het onderzoek was uniek in Vlaanderen. Effecten werden statistisch onderzocht door tijd-invariante latente groeimodellen te construeren voor de ontwikkeling van klankbewustzijn, letterkennis en leesvaardigheid. Om de causale relatie tussen letterkennis en klankbewustzijn te onderzoeken, werd een kruiscorrelatie ‘*random intercept*-model’ geconstrueerd.

3. Resultaten

Uit het pilootonderzoek komen positieve indicaties voor het effect van de interventie ‘Kaatje Klank’ (op bepaalde momenten). Het gaat om effect voor wat betreft het klankbewustzijn in de tweede kleuterklas, en de klankletterkoppeling in de kleuterschool en bij de start van het eerste leerjaar. Er zijn (kleine) significante effecten voor wat betreft de technische leesvaardigheid, vooral aan het einde van het eerste leerjaar.

3.1 Klankbewustzijn

De resultaten van de klankbewustzijnstests wijzen erop dat de kinderen van de interventiegroep in de tweede kleuterklas hogere scores halen dan de kinderen van de controlegroep. Vanaf de derde kleuterklas, en zeker in het eerste leerjaar, zijn er geen significante verschillen tussen de interventie- en de controlegroep meer gevonden.

Zowel in de interventie- als in de controlegroep werd vanaf de derde kleuterklas rond klankbewustzijn gewerkt. Ook de leerkrachten van de controlescholen hielden rekening met ‘wat werkt’ op het vlak van (voorbereidend) leesonderwijs. Dit zou kunnen verklaren waarom er op het vlak van klankbewustzijn vanaf de derde kleuterklas eerder weinig verschillen tussen beide groepen gevonden zijn. Daarnaast evolueert deze vaardigheid in interactie met het formele leesonderwijs in het eerste leerjaar (Geudens e.a. 2022).

3.2 Letterkennis

Op het vlak van actieve letterkennis merken we een significant positief effect van de interventie ‘Kaatje Klank’ in de kleuterschool en bij de start van het eerste leerjaar. Sterke klankletterkoppelingen beïnvloeden het aanvankelijk lezen positief, omdat technisch leren lezen net het leren van de koppelingen tussen lettertekens en klanken inhoudt.

Naar het einde van het eerste leerjaar toe zien we gelijkaardige resultaten in de interventie- en controlegroep. Dit lijkt logisch, omdat de meeste klankletterkoppelingen expliciet aangeleerd zijn op het einde van het formele leesonderwijs in het eerste leerjaar (*phonics*-aanpak), zowel in de interventie- als in de controlegroep.

3.3 Causaliteit

De resultaten van de statistische analyse geven aan dat de klankletterkoppeling het klankbewustzijn beïnvloedt en niet omgekeerd.

3.4 (*Invented*) spelling

Aan het einde van de derde kleuterklas is er een positief effect van de interventie ‘Kaatje Klank’ op de *invented* spelling van de kleuters. In het eerste leerjaar zijn er geen significante verschillen gevonden tussen de interventie- en controlegroep op het vlak van spelling.

3.5 Technische leesvaardigheid

De interventie ‘Kaatje Klank’ heeft een positief effect op de technische leesvaardigheid van (nonsens)woorden. Bij de laatste meting in het eerste leerjaar haalt de interventiegroep (weliswaar kleine) significant hogere scores.

3.6 Rol van SES

Alle kinderen van het onderzoek werden in drie groepen verdeeld op basis van het opleidingsniveau van de moeder. Het is opvallend dat de resultaten op de leestest van deze groepen aan het einde van het eerste leerjaar niet significant verschillen.

4. Conclusie

Leren lezen gebeurt vanuit een complex samenspel van deelvaardigheden die op elkaar inspelen. Dat maakt het niet gemakkelijk om het effect van de interventie ‘Kaatje Klank’ in kaart te brengen.

Dat er aan het einde van het eerste leerjaar een positief effect was op de technische leesvaardigheid, toont alvast aan dat de interventie ‘Kaatje Klank’ bijdraagt aan het leesproces. Verder zien we op verschillende leeftijden bij verschillende deelvaardigheden effecten van ‘Kaatje Klank’, die vaak ook weer verdwijnen, omdat de controlekinderen konden bijbenen. Mogelijk konden deze tijdelijke positieve effecten andere radartjes van het leesproces in gang zetten, waardoor ze aan het einde van het eerste leerjaar betere technische leesresultaten behaalden.

5. Praktijkimplicaties

Dit pilootproject leert ons dat *evidence-informed* werken loont en leidt tot betere resultaten (voor technische leesvaardigheid). Daarnaast toont het onderzoek aan dat klankbewustzijn alleen niet voldoende is om de motor van technisch lezen aan te zwingelen. In functie van technisch leren lezen, is de koppeling tussen klanken en letters minstens even belangrijk, zo niet belangrijker. Louter visueel of louter auditief werken is met andere woorden niet aan te raden.

Tot slot blijft het belangrijk om het brede leesplaatje voor ogen te houden. Naast (voorbereidend) technisch lezen moet ook ingezet worden op begrijpend luisteren en lezen, op leesmotivatie, op een rijke woordenschat, een ruime wereldkennis en sterke mondelinge vaardigheden.

Op zoek naar meer informatie en inspiratie? Surf dan naar <https://kaatjeklank.odisee.be>.

Referenties

- Algoet, M. & L. Van Severen (2022). *Kaatje Klank 3de kleuterklas (deel 1). Klank klaar voor de leesstart!* Belsele: VVL.
- Algoet, M. & L. Van Severen (2023). *Kaatje Klank 3de kleuterklas (deel 2). Klank klaar voor de leesstart!* Belsele: VVL.
- Geudens, A., K. Schraeyen, H. Taelman, M. Trioen, J. Casteleyn, M. Simons & T. Smits (2021). ‘Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter-, lager en secundair onderwijs’. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Geudens, A., K. Schraeyen, K. Bellens, H. Taelman, M. Trioen, J. Casteleyn, M. Simons & T. Smits (2022). ‘Les in lezen. Umbrella review van effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs’. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Leerpunt (2024). ‘Toolkit phonics aanpak’. Online raadpleegbaar op: <https://leerpunt.be>.

be/toolkit/toolkit-leren-lesgeven/phonics-aanpak.

- Stalenga, M., D. Kearns, J. Bourget, N. Bayer & M. Hebert (2024). "Is Phonological-Only Instruction Helpful for Reading?: A Meta-Analysis". In: *Scientific Studies of Reading*, 29 (1), p. 1-22.
- Sunde, K., B. Furnes & K. Lundetrae (2019). "Does Introducing the Letters Faster Boost the Development of Children's Letter Knowledge, Word Reading and Spelling in the First Year of School?". In: *Scientific Studies of Reading*, 24 (2), p. 141-158.
- Van Severen, L., M. Algoet & S. Feryn (2024). *Kaatje Klank tweede kleuterklas. Klank klaar voor de leesstart!* Belsele: VVL.
-